

DUKLA

ANDRZEJ STASIUK

LEHÇE ASLINDAN ÇEVİREN: EMRAH GAZNEVİ

livefa
yayınevi

Andrzej Stasiuk, 1960 doğumlu öykü, oyun ve deneme yazarı, gazeteci, eleştirmen ve şair Stasiuk, Polonya çağdaş edebiyatının uluslararası alanda adını en çok duyurmuş kalemlerinden biridir. Özellikle Orta Avrupa gerçekliğini anlattığı gezi yazıları, Orta ve Batı Avrupa arasındaki ilişkileri konu alan denemeleriyle tanınır. Vicdani retçi olan yazar, askerden firar ettiği için bir buçuk yıl hapis yatmıştır. En önemlileri Nike Edebiyat Ödülü (2005), Gdynia Edebiyat Ödülü (2010), Polonya Kültür ve Ulusal Miras Bakanlığı Edebiyat Ödülü (2011), Avusturya Devlet Ödülü (2016) olmak üzere sayısız ödül sahibidir. Yazarın en ünlü yapıtları arasında ise ilk kitabı *Mury Hebronu* [El Halil'in Surları, 1992], *Wiersze miłosne i nie* [Aşk ve Gayri Aşk Şiirleri, 1994], *Biały kruk* [Beyaz Kuzgun, 1995] ve *Opowieści galicyjskie* [Galiçya Öyküleri, 1995] gösterilmektedir.

Emrah Gaznevi, 1987 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 2010 yılında lisans, 2014 yılında yüksek lisans, 2018 yılında da doktora öğrenimini tamamladı. Halen İstanbul Üniversitesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Lehçe dil bilgisi üzerine bir kitabının yanı sıra Anna Taraska'nın *Nokta ile Hata* (Final Kültür ve Sanat Yayınları, 2020) başlıklı çocuk öyküsünü dilimize kazandırmıştır.

İÇİNDEKİLER

Yaz Ortası, Pogórze	9
Dukla	18
Wasyl Padwa	126
Pazar Günü	130
İlkbahar Bayramı	132
Nadiren Kullanılan Oda	135
Ziyafet	137
Kerevitler	140
Kuşlar	142
Leylekler	144
Altın Gözlü Avcı Böcek	146
Kırlangıçlar	147
Nehir	149
Yağmur	151
Eylül Sonu	153
Ayaz	155
Aralıkta Yağmur	157
Gece	159
Kapı Eşiğinde	161
Gökyüzü	163

YAZ ORTASI, POGÓRZE

Saat sabahın dördünde gece, sanki tıka basa yemiş hâlde masadan kalkıp yatmaya gidermişçesine karanlık yüzünü yavaşça kaldırır. Hava, soğuk mürekkep gibi asfalt yollardan aşağı akar, yayılır ve kara göllere dökülüp katılaşır. Bugün pazar ve insanlar hâlâ uyuyor, bu yüzden bu hikâyede herhangi bir olay örgüsü olmamalı, çünkü sonuçta biz hiçliğe doğru, ışığın serbest akışı içerisinde dünyanın yalnızca anlık bir kesintiden ibaret olduğu yargısına doğru ilerlerken hiçbir şey diğer şeyleri gizleyemez. Lutcza, Barycz, Harta, Mały Dół, Tatarska Góra, soluk yeşil levhalar yönleri gösteriyor, ama orada hiçbir şey olmuyor, kedi ya da yarasa misali karanlıkta gören ve daire biçiminde dönüp duran, duvarlara, kutsal tablolara, örümcek ağlarına ve yıllar boyu biriken her ne varsa hepsine hafifçe dokunan rüyalar dışında hiçbir şey hareket etmiyor. Güneş hâlâ derinlerde, başka bir dünyaya nüfuz etmekte, ama bir saat sonra yüzeye çıkacak, tahta kurdunun tahtadan çıktığı gibi çıkacak. Arabanın uğultusu muhtemelen kilometrelerce öteden duyuluyor. Otoyol, tepelerin sırtları boyunca uzanıyor, alçalıyor, sonra tekrar yükseliyor, her seferinde daha da yükseliyor ve bu yarı karanlıkta ormanların ve evlerin görüntüleri arasında sarmal bir kule izlenimi veriyor.

Günün bu saatinde gökyüzü, yeryüzünden zar zor ayrılmakta ve aralarındaki sınır henüz belirlenmiş değil; bunlar, düş gücünün mest olabileceği diğer karanlık türleridir. Ancak bir insan, diğerlerinin

burada gördüğü onca şey dışında, gerçekliğin bulanık ve solgun biçimlerinden oluşan banal şeyler dışında ne hayal edebilir ki; bu yalnızca gece körlüğünün bir başka yüzü, kulaktan kulağa oyununun yalnızca bir komedyasıdır. Aslında insanın bakışları koyu, soğuk ve tazeliğini yitirmemiş renk tonlarına elin pürüzsüz kadifeye, dışarısoğukken pardösünün sıcak astarına sürtündüğü gibi, aynı düşünce-sizlikle, aynı zevkle sürtünüyor.

Özellikle Rogów'dan Rivne'ye ve ardından Miejsce Piastowe'den geçtiğimiz, uzayın nirengi noktalarından yoksun olduğu gecelerde, hiçbir olay örgüsü, hiçbir hikâye olmayacak. Arı düşünce karışımında isimler arasında yolculuk yapmaktayız. Gerçeklik direnç göstermemekte, bu nedenle tüm hikâyeler, tüm olaylar silsilesi, çoktandır var olan tüm neden-sonuç ilişkisi aynı şekilde anlamsız kalmaktadır.

Kombornia. Bu isimler nereden geliyor? Bir anlam ifade edeli ne kadar zaman geçmişti? Arabanın havada süzülen uğultusu bir dikiş makinesinin takırtısını andırıyor. Karanlık,ilmek ilmek ağarıyor ve yolculukla teyellenmiş olması burada bir işe yaramayacak. Doğuda ufuk, tepelerin doruklarında uzanmış hâlde dinlenen gümüş rengi bir yılan gibi parlıyor. Bu soğuk renk, sıcak havanın ve tozun habercisi, acele etmek gerekiyor, o durgun dalgaları aşmak, aşağıya, köpeğin silkelenip üzerindeki suyu atması gibi evlerin karanlıktan sıyrıldığı, parlak siyah gözlüklü kafatasları gibi beyazladığı hareketsiz denizin dibine kayıp gitmek gerekiyor. Hem insanların hepsi orada. Yüzüstü, karın üstü ve sırtüstü yatıp, altüst olmuş yatak örtüsünü üzerine çekmiş ya da ayakla üzerinden atmış hâlde, bazıları cumartesi kıyafetleri içinde, ter basmış ya da sakın bir hâlde rüyalarını görüyorlar. Birilerinin kendilerini düşündüğünden haberleri yok. Aslında yoklar. Zihinler dinleniyor, yaşam tutkusu azalmıştı ve onlar ağır madde parçacıklarına benziyorlar – neredeyse ölü ve neredeyse mutlu. Jan, Stanisław, Florian, Maria, Cecilia – yaşlı azizler için ayın

duası. Az kaldı, zaman onları rüzgârın mumu söndürdüğü gibi söndürecek. Geçmişte kalacaklar ve artık hiçbir şey onları tehdit etmeyecek ne söken şafak ne kavurucu gün. Alacakaranlıkta gölge olarak kalacaklar.

Domaradz. Sis göğe yükseliyor. Saman yığınlarını, siyah çitleri ve sivri çatıları ortaya çıkarıyor. Havada koyu yeşil renk hâkim. Yoğunlaşmış gökyüzü ufuktan ayrılıyor. Bu açıklıkta başka bir dünyanın parıltısı görülebiliyor. Ölmek üzere olan insanlar tam olarak oraya gideceklerini sanıyordu.

*

Yaz ortası, Pogórze, seher vakti, havayı akciğerlerine çekiyor ve sonraki her soluk verme daha parlak oluyor. Bir saat daha diğer insanların yaşamlarını hayal etmek mümkün olacak. Dünyanın yavaş yavaş görünür hâle geldiği ama hâlâ ıssız olduğu o ölü zaman. Işık, erimiş gümüş renginde. Boğucu. Ufuğa saçılıyor, ancak yeryüzünü aydınlatmıyor. Burada hâlâ alacakaranlık ve olasılıklar hâkim, nesnelere yalnızca kendilerinin birer gölgesi. Gökyüzü, parıltıyla şişiyor ancak parıltı, bir çocuk balonundaki hava gibi göğün içine hapsolup kalıyor. Onlar evlerinde yatıyorlar ve onlarla tek bir çatı altında yaşayan, birtakım olasılıkları koz olarak saklayan ancak asla haddini aşmayan kader olmasaydı, her birinin hikâyesi istediği yana doğru ilerleyebilirdi. Resimlerdeki azizler onlara göz kulak oluyor, gözlerini hiç yummuyor. Hareketsizler, görevlerini artık tamamlamışlar. Kusursuz yüzleri, şimdi en saf biçimiyle zamanın temas ettiği aynalardır. Hiçbir hareket veya eylem zamanın düzenini bozamaz. Cennet böyle bir yer: Burada aslında yaşam var, fakat her ihtimale karşı herhangisi bir biçime bürünmüyor.

Hayalet olmam gerek, evlerine girmem ve saklayacakları ne var ne yoksa hepsinin izini sürmem gerek. Düş gücü zaıftır. Yalnızca görü-

len ve duyulan şeyleri tekrar eder, onları değiştirilmiş bir sesle tekrarlar, uzun zaman önce artık işlenmiş günahları işlemeye kalkışır.

Bir süre sonra şafak daha da sökecek ve Köpeklerin kulübelerinin önünde veya yol kenarında durduğu, ancak havlamadığı görülecek. Günün bu saatinde koku alma ve ıstıme duyusu yavaş yavaş önemini yitirir, görme duyusu ise henüz önem kazanmamıştır, bu nedenle her şeyi bir rüya, sıradan bir duyu yanılması olarak görmek daha iyi olacaktır. Kedi tuğla evin pencere pervazına sinmiş. Güneş ışınlarının ilk düşeceği yeri seçmişti.

Bu olay örgüsünde ne başlangıç için bir söz ne de son için bir umut verilecek. Olay örgüsü işlenmiş olan suçun bağışlanması, aptalların anasıdır, ancak yükselen gün ışığında ortadan kaybolur. Zihnin karanlıkta yolunu aramak zorunda kaldığında ve bizzat kendisi yolunu aydınlattığında, karanlık ya da körlük bir şeylere anlam kazandırır.

Avlularda çitler, ağaçlar, çerçöp, döküntü eşyalar görülüyor, kuma saplanmış hurda arabalar mineraller gibi sabırla parçalanıyor, kazıklar, direkler, soğuk ve ince uzun bacalar, at arabalarının okları, ön kısımları eğik motosikletler, köşe taşlarının ardına gizlenmiş ayakyolları, bırakılıp gidilmiş tellerin kederli direkleri, yere saplanmış ve unutulmuş kürek – hepsi orada, yerlerinde sıkışmış duruyor, ancak hiçbirisi henüz gölge yapmıyor, doğudaki gökyüzü gümüş rengi bir aynayı da andırırsa, ışık ona yansıyor, ancak görünmez oluşu değişmiyor. Muhtemelen dünya, faaliyete geçmeden hemen önce böyleydi: Her şey hazırlanmıştı, nesnelere korkudan ölmüş insanlar gibi kaderlerinin eşğine sıkışmış kalmıştı.

*

Birkaç ay önce R. ile bu taraftan gidiyorduk. Gün ortasıydı, aylardan nisan, ters yöne gidiyorduk. Ağaçların arasında kar vardı. Bulutlar

hareketsiz duruyor, ışık zayıf ve sabit hâlde gözler önüne seriliyordu ve en uzak sırtlar, evler ve orman tepeleri yakın ve yalnızca biraz küçültülmüş şeylerin netliğine sahipti. Herhangi bir arabaya rast gelmedik, ortalıkta kimse görünmüyordu. Bir keresinde karanlık camda bir yüz parladı. Sarımsı, balçıklaşmış çayırılar tepeliklerden aşağı aktı ve vadinin dibinde kabaran bir dere onları kaptı. Her yerde hareketsizlik vardı. Pencerelelerdeki perdeler, kapalı hâldeki kapılar, dış kapılar, avlu kapıları, şehirlerarası otobüslerin boş durakları, bir aptal tavuk bile yoktu. Yalnızca biz, aşağıdaki su ve kulübelerin üzerindeki duman kümeleri hareket hâlindeydi. En uzak uçlara dek ıssız olan manzara, içinde bir şeylerin gerçekleşmek üzere olduğu ya da çoktan gerçekleşmiş olan bir dekorasyona benziyordu. Etrafta boşluk hâkimdi, dünyanın her köşesini akışkan cam gibi dolduruyordu. Konuşuyorduk. Fakat bütün bu evlerde insanlar vardı ve olayları kacıp duruyordum, çünkü hepsinin, çocukların, kadınların, erkeklerin isimleri vardı ve içlerinde tepeden turnağa kan akıyordu ve görünmez olsalar da, her biri kendi hayatını yaşıyordu. Yol boyunca onlarca, yüzlerce, binlerce beden ve ruh, her biri günle kendi yöntemleriyle başa çıkmaya çalışıyordu. Masaların, sobaların ve televizyonların etrafına oturuyorlardı. Kafaları bir zamanlar tanıdıkları veya hatırladıkları kişilerle doluydu. Tanınanların ve hatırlananların da kendi aklındakiler vardı, diğerlerinin de başkaları ... R. ile konuşuyorduk ancak olaylar bende hâlâ kopuk kopuktu çünkü sonsuzluk her zaman ürkütücü olmuştur.

Ara ara rüzgâr başlar, bulutları hareket ettirir ve tutmayan kar yağmaya başlardı. Kutsal Perşembe¹ günüydü, Jarosław'dan dolambaçlı bir yoldan dönüyorduk. Przemysł'ı görmek istedik ancak oraya

¹ Paskalya Bayramı'ndan önceki perşembedir, Hıristiyanlar tarafından dinî gün olarak kutlanmaktadır. (ç.n.)

kar fırtınası bastırılmış, yeşil trafik işaretleri karla kaplıydı ve civar köydeki R.'nin maden suyu, benim de başka bir şey aldığım soğuk, küçük bir dükkânın içini gezdik yalnızca, çünkü çok susamıştık. O beyazlıktan kurtulduk, arkamızdan ayrı ayrı birer avuç savurdu ancak biz daha hızlıydık. Önümüz aydınlık, uzak ve boştu. Yaşam kendini gösterme niyetinde değildi. Tepeler, evler, su, bulutlar insanlık dışı bir fotoğrafın netliğindeydi. Böyle bir manzarada, düşünceler mekanik müzik gibi geliyor kulağa. Onları izleyebilirsin, dinleyebilirsin ancak anlamları kuyudaki yankı gibi her zaman kötünün habercisidir. Göğün berrak kubbesi yere sıkıca yapıştı, hava akıp gidiyordu, yerini temiz boşluğa bıraktı ve yolculuğumuz, arabanın hareketi giderek daha belirsiz hâle geldi.

*

Ama şimdi yaz ortası, birazdan Dynów kasabası görünecek ve bu yolu W. ile birlikte geçtiğimiz bir önceki yıldan hatırlıyorum. Saman yığınları tepelere tek sıra hâlinde yükseliyor, sırtların ardından kayboluyor ve ileride, sonraki tepelerde ortaya çıkıyordu ve sonunda da koyu yeşil alacakaranlık üzerlerine çöküyordu. Çünkü akşamdı ve cumartesi akşamıydı. Yolun kenarından gençler salına salına yürüyordu, karşılarında gece, kendini gösteriyordu ve o kadar büyüktü ki her biri tüm hayallerinin gerçekleşmesini deneyimleme beklentisindeydi. Ağaçların altında, dükkânların yanında ve meyve bahçelerinde plastik masa ve sandalyeler duruyordu. Küçük iskelet yığınlarını andırıyorlardı. İnsanlar Leżajsk marka bira veya tatlı, sıcak, meyveli bira içiyordu. Kadınlar ellerini karınlarının üzerinde kenetlemiş oturuyor, erkekler el kol hareketi yapıyor, çocuklar cips yiyor, kendi çemberlerini oluşturuyorlardı – yetişkinlerin dinlenmesinin sadık minyatürleri. Beyaz-kırmızı Prince şemsiyeler, beyaz-mavi Rothmans sigaralar vardı, batı mor, doğu koyu maviydi. Tepelerden oto-

yola doğru toprak yollar uzanıyordu. İnsanlar eğlenmek için aşağı iniyordu. Temiz gömlekler yelkenler ya da hayaletler gibi ışıldıyordu. Yavaş gittik. Mahalle kalabalık bir haritaya benziyor olmalıydı ve televizyonların gri ışığı pencereleri aydınlatsa da kimse evlerinde kalmamış gibi görünüyordu. Belki de boş odalarda tek başlarına duruyorlar ve sadık köpekler gibi bekliyorlardı. Lezajsk bira ve sıcaktan kıvamı katılmış şarap. Oğlanlar karanlığın içinde kayboldular, kızlar bir süre daha parlak çember içinde durdular, sonra onlar da gözden kayboldu. Mağaza vitrinlerinin ardındaki kadın tezgâhtarlar günlük kıyafetlerini giymişlerdi. Önlükler çoktan yıkanmaya gitti. Bu, akşam karanlığı çalılardan ve meyve bahçelerinden süzülürken, alacakaranlığın boğucu bir karnavalıydı. Orada gece toplanır, sonra dünyaya gider, onlar ise gecenin içine girer, gözden kaybolur, karanlığın içinden birer birer geçer, sigara ateşiyle parlar ve ortada, gözden uzak bir yerde buluşurlar. Arabamızın camlarını indirdik. Düşünebilen bir köpek gibi bu kokuyu alabiliyordum.

Kiliselerin önündeki meydanlarda durgun bir hava vardı. Tıpkı dünyadaki tüm boşluklar tam oraya toplanmış gibiydi sanki. Küçük kırma köpek, çiğnenmiş kuru toprağın bir köşesinden diğerine koştu, kilise kulesi yavaş yavaş alçalın gökyüzüne ulaşıyordu, köpek ve kendisinin hareketli hâlde var olması bir taşkınlık, başka bir zamandan getirilmiş bir delilik parçası gibi görünüyordu. Her tarafta, gündüzleri ısınan uzayın uçurumunda insanlar peynirdeki böcek larvaları gibi delerek geçitler açıyordu ve tapınak avlularındaki sessizlik ile soğuk, büyük ve düzensiz akvaryumları andıran bir şey oluşturuyordu.

W. dikkatli sürüyordu, çünkü cumartesi akşamları hayaletlerle dolu oluyor. İnsanlar kendilerine ve özlemlerine bölünüyor, yasak olan her şeyi denemek için kendi yarı görünür imgelerini gönderiyorlar. Oğlanlar, yolun kenarından sallanır hâlde yürürken ve bugün elbiseler deneyen kızların yolunu gözlerken kendi hayallerini anim-

satıyordu ancak aynalarda elbiselerinin kumaşı görünmez hâle geliyor ve kızlar çıplak bedenlerine bakıyorlardı. Su gibi yoğun, çoklu yansımalar, pus ve dalgalarla dolu havada saatte elli kilometre süzül-
dük. Dubiecko yakınlarında bir yerde gök nihayet yerle birleşti ve gece büsbütün çöktü.

*

Bütün bu yolculuklar şeffaf film şeridine benziyor. Stereoskopik fotoğraflar gibi üst üste biner ancak görüntü bu sebeple ne derinleşir ne de keskinleşir. Işık tarif edilemez, en fazla tekrar tekrar hayal edilebilir. Koyu gri gömleklili ve kot pantolonlu bir adam evden çıkar ve at çiftliğine doğru yola koyulur. Yedi saniye. Bu kadar. Biz çoktan ilerideyiz. O gece bir çocuk yapmış olması muhtemeldir, atı hâlâ otlaklara götürebilmesi ve bugün ilk sigarasını içerken ölmesi olasıdır. Geçip gitmiş sayısız miktarda varlık onun varoluşunu oluşturuyordu ve her biri tüm dünyanın büyüklüğüne sahipti. Gerçeklik yalnızca sonsuzluğun belirsiz bir toplamıdır. Anne rahmindeki çocuk da kendininkini ekler ve her şey bir başka başlangıçtan başlar. Kırmızı köşelerin ardında kaybolmadan yedi saniye önce. Hikâye durağan ve çılgınlıktan sakınır.

Sabahın gölgeleri, sanki rüzgâr bulanıklaştırmış gibi yere uzanıyor. Gölgeleler siyah fakat net değil çünkü çiy kenarlardaki ışığı püs-kürtüyor ve kırıyor. Gölgelelerin içindeki siyahlık dahi belirgin değil – daha çok siyahın bir yansıması gibi görünüyor. Dynów kasabasının arkasındaki San Nehri, bükülmüş dirseğiyle yola dokunuyor. Güneşliği indirmek gerekiyor çünkü güneş doğrudan göze geliyor. Yolun hemen üzerinde asılı duruyor. Asfalt eskimiş yıldız gibi soyuluyor. Aşağıdaki nehir, karanlık bir odadaki aynanın rengine. Parıltı şimdilik tepemizde ilerliyor, gelecek ise muhtemel ancak mutlak değil. Dubiecko yakınlarında bir arabanın yanından geçiyoruz. Ters

dönmüş siyah bir gövde ve üst tarafta dört tekerlek önümüze seriliyor. Oynamak isteyen bir hayvanı andırıyor. Aynasızlar sanki her şey bitmiş gibi ellerini ceplerinde tutuyor. Polis arabasının mavi ışığı, sabahın aydınlık havasında çaresizce dönüyor. Aval aval bakan birkaç kişi hendeğin üzerindeki çitten sarkıyor. Bakarken sigara içiyorlar, açık mavi duman belli oluyor. Böylesi durağanlık her zaman ölüm yerine çöker. İnsanlar dünyayı izleyebilsinler diye güneş gittikçe yükseliyordu.